

Az OTKA IN 67252 azonosítójú (Corpus Poeticarum. Hálózati metrikai repertóriumok összehangolása) című kutatási projektjének zárójelentése

Az OTKA nemzetközi együttműködést elősegítő kiegészítő kutatási támogatását az „Középkori francia nemlírai strofikus versek repertórium” (PD48668) sikeresen megvalósított pályázathoz kaptam. A kutatási idő néhány hónapos meghosszabbítását kértem a nemzetközi pályázat esetében, ezért számolok be némi eltéréssel a két projekt szorosan összefüggő eredményeiről. A mostani zárójelentésem több ponton idézi, s részben kiegészíti a korábbi.

1. A közös repertórium – a Megarep

Az OTKA támogatásával létrehozott adatbázist igyekeztem összekapcsolhatóvá tenni más adatbázisokkal. A cél az volt, hogy a lehető legbővebb szempontrendszer alapján készüljön el a versek leírása, hogy ezáltal idővel egységesíteni lehessen az összes hálózati versrepertóriumot. Két együttműködő partnerrel tudtunk komolyan előrelépni az összehangolásban. A Santiago de Compostelai Egyetem romanisztikai és középkori irodalmi tanszéke volt az egyik. A Centro Ramon Piñeiroban fejlesztett adatbázis (www.cirp.es) az együttműködés ideje alatt kiegészült több olyan szemponttal, melyek a közös munka során vetődtek fel. A legfontosabb eleme a fejlesztésnek az volt, hogy a verseket tartalmazó daloskönyvek digitalizált fotóit és a szövegek kritikai kiadását is tartalmazza az új változat. A másik az 1600 előtti magyar versek internetes adatbázisát létrehozó és karbantartó műhely volt (Horváth Iván *et alii*). Velük közösen elkészítettük a „Megarep” munkanéven emlegetett <http://tesuji.eu:8300/megarep-ws/> honlapot, amely az első teszt a közös európai versadatbázis modelljére. Ezzel a közös lekérdezőfelülettel egyelőre a Régi Magyar Vers Repertóriumában (RPHA) és a *Nouveau Naetebus*-ban lehet keresni, olyan adatsorokat, amelyek leírásának harmonizálása már lezajlott. 2010-ben szeretnénk a modellt a többi repertóriumkészítő műhelynek bemutatni és az adatfelületen kereshetővé tenni több partnerünk verseinek adatait.

További partnereink, akiknek adatbázisait össze kívánjuk kapcsolni a közös keresővel:

1. Dominique Billy – Univesité de Toulouse – Le Mirail, 1300 utáni középkori provanszál versek
2. Mercedes Brea és kutatóműhelye – Centro Ramón Piñeiro, Santiago de Compostela, galego-portugál költészet (a sok közös megbeszélés eredményeként az adatbázis új tesztváltozatát már kiegészítették új adatmezőkkel)
3. Francesco Stella – Università di Siena, koraközépkori latin énekelt, ritmikus versek, Corpus rhythmorum musicorum
4. Stephen Parkinson – Univesity of Oxford, Bölcs Alfonz *Cantigas de Santa Maria* című versgyűjteménye

Remélem, hogy az eredmények meggyőznek olyan potenciális partnereket is az együttműködés fontosságáról, akik még nem kötelezték el magukat a közös munka mellett: például az utrecht-i egyetemen elkészített Dutch Song Database (<http://www.liederenbank.nl/>) adatbázis munkatársait.

A versek jellemzőinek egy olyan közös hálózatán dolgozunk, amely egységes terminológiával képes segíteni a középkori latin nyelvi környezet által befolyásolt összes költészet elemzését. Úgy véljük, nem csupán a germán vagy újlatin irodalmak egymás közötti kapcsolatai érdekesek és az egyes verseken keresztül, az imitáció és kontrafaktúra technikáinak elemzésével feltárható irodalmi kölcsönhatások, hanem ugyanilyen fontos lehet egyszerre több nyelv részben kortárs versrendszereit összehasonlító vizsgálatnak alávetni. A versek leírásának első változata elkészült, egy nemzetközi tanácskozáson szeretnénk a felsorolt partnerekkel és esetleg más szakértőkkel véglegesíteni a szempontrendszert.

Csak néhány példát szeretnék hozni arra, hogy miként változhat a repertóriumok összehangolása során az egyes irodalmi hagyományok értékelése, és milyen feladatokat kell az összekapcsolás során megoldani. A romanisták (és a hungarológusok) a sorokban a szótagokat számolják, míg a germán verselés elemzői a versek metrumát az ütemszám alapján határozzák meg. Pedig tudjuk, hogy a németalföldi költészetben és a középfelnémet udvari líra egyes alkotóinál is fontos volt a pontos szótagszám, és gyakran francia vagy provanszál versek dallamait és metrikai képleteit vették át. A konkrét összehasonlításokhoz nélkülözhetetlen az egységesítés. Egy másik példa, hogy a régi magyar verssel foglalkozók a rímelés szegényessége miatt nem is tételezték fel, hogy a strofák közötti retorikai és fonetikai kapcsolatok komoly szervezőelvként szerepelhettek volna ebben a költészetben. Az általam feldolgozott ófrancia versek és a provanszál poétikai traktátusok együtt segítettek annak megállapításában, hogy a régi magyar versek egy jelentős hányada összevethető a nyugat-európai nyelvek verseivel, ebből a szempontból is. Igaz, hogy a líratörténet legbonyolultabb rímszerkezeteit létrehozó 13. századi okszitán trubadúrok és a 16. századi magyar költők technikája két végletét jelenti a verskomponálásnak, de éppen azért, mert a trubadúrok hagyományosan a verssorok végén alkalmazták az ismétlés bonyolult retorikai alakzatait, míg a magyar költészet elsősorban a verssorok és versszakok kezdetére koncentrált. Az ellentétpár felállítása lehetővé teszi, hogy a tengely mentén fel lehessen vázolni az egyes költői iskolák, hagyományok strukturális rokonságát. Ilyen eredmény az is, hogy a Szent László-ének új, Horváth Iván által javasolt értelmezéséhez, miszerint a kéziratok nem egy magyar verset és latin fordítását – vagy épp egy latin verset a magyar változatával – adják, hanem egy kétnyelvű szövegről van szó, alá tudtam támasztani a nouveaunaetebus.elte.hu adatbázis egyik nagyon hasonló, latin-anglo-norman kétnyelvű kompozíciójával. Ilyen, vagy még látványosabb eredmények várhatóak a versek összevetésétől.

Végül pedig az *RPHA* készítői egy olyan fontos elméleti újítást alkalmaztak, amit viszont a romanisták és germanisták felé kell közvetíteni. Ez a plurális szövegfogalom, amely úgy tekint a versszövegre, mint egy adathordozó (kézirat, nyomtatvány, gépirat...) és az absztrakt szöveg találkozására. Minden egyes verspéldány önálló poétikai, verstani jellemzőkkel bír, melyek együttese, változatossága adja meg „a” vers jellemzőit (és nem egy elvont, idealizált, tökéletesnek tekintett vers és általában nem létező kézírata tulajdonságai érvényesek a költeményre). Az OTKA támogatásából finanszíroztam az *RPHA* adatmodelljének helyreállítását, amit Király Péter informatikus és H. Hubert Gabriella végeztek el. Az OTKA támogatásából már nem, de más, európai forrásokból remélhetőleg fedezni lehet egy olyan nagy konferencia költségeit, ahol az együttműködéstől távol maradó repertóriumkészítőkkel közösen meg lehet vitatni a versleltárak harmonizálásának, az információk kiaknázásának lehetőségeit.

2. Budapesti metrikai napok

A nemzetközi együttműködés partnerei és tudományterületünk, a verstan művelői számára, két olyan fórumot alakítottunk ki, amelyek a tudományos tapasztalatcserére és az együttgondolkodásra módot adtak. Az első a *Budapesti Metrikai és Összehasonlító Poétikai Napok*. Az elmúlt négy évben négy verstani-poétikai kollokviumot szerveztem Budapesten az OTKA támogatását felhasználva, és az ezeken tartott előadások és viták segítettek a párbeszéd elindításában a metrikai repertóriumok összehangolásáról. Szeretném, ha ez a hagyomány tovább folytatódhatna a kutatási projekt végeztével is, és magyar vagy európai uniós forrásokból lehetőség nyílna arra, hogy évről-évre Magyarországon találkozhassanak a metrikusok. Eddig francia, spanyol, magyar, német, holland, amerikai és olasz előadók vettek részt a konferenciákon. Büszke vagyok rá, hogy „Simple Strophic Patterns” című háromnapos, 2008 szeptemberi konferenciánkon 13 külföldi és három magyar előadó vett részt, nyelvészek és irodalmárok, germanisták és romanisták, és mindezt kizárólag az OTKA kutatási keretéből finanszírozni tudtam. A konferencia előadásait tartalmazó kötet az Akadémiai kiadó gondozásában jelent meg 2010 legelején, és remélhetőleg komoly kritikai visszhangot fog kiváltani a középkori és reneszánsz irodalommal foglalkozó tudományos közvéleményben. Ez a könyv egy *Poetica et metrica* című könyvsorozat első kötete is egyben. A második kötet, a galego-portugál verselésről, szerkesztés alatt áll (Gerardo Pérez Barcala készíti), a harmadik pedig feltehetően a költészetben

megjelenő soknyelvűség problematikájáról fog szólni. Az ehhez kapcsolódó nemzetközi tudományos konferenciát 2011 őszén szeretnénk megrendezni, folytatva a hagyományt, szintén Budapesten.

3. *Ars Metrica*

A közös munka másik színtere egy hálózati verstani folyóirat, a www.arsmetrica.eu. Optimális esetben ez a honlap adhat otthont a verstani tudományos vitáknak, és a nemzetközi (spanyol, olasz, francia, német és magyar tagokból álló) szerkesztőbizottságnak köszönhetően lehetőséget nyújt arra is, hogy a közreműködők publikációi az internetes közlés után megjelenhessenek jelentős nyomtatott irodalomtudományi folyóiratokban. A tudományos tanács tagjai Dominique Billy (Université de Toulouse – Le Mirail), Mercedes Brea (Universidade de Santiago de Compostela), José Domínguez Caparrós (Universidad Nacional de Educación a Distancia, Madrid), Horváth Iván (ELTE), Aldo Menichetti (Firenze) és Daniel Heller-Roazen (Princeton University), a szerkesztők Ángel Luján Atienza (Madrid), Patrizia Noel Aziz Hanna (Ludwig-Maximilians-Universität, München), Gerardo Pérez Barcala (Universidade de Santiago de Compostela), Carlo Pulsoni (Università di Padova), Joost van Driel (Universiteit Leiden) és Seláf Levente (ELTE). A honlapon egyebek között megjelentettük a kiváló költő és verstanász, Jacques Roubaud poétikai és verstani munkáit, számos metrikai tanulmányt, évente átlagban két számot, illetve például 2008-as konferenciánk anyagát, amely az Akadémiai kiadó által kiadott könyv megjelenéséig volt elérhető. A honlap következő jelentős frissítése és átalakítása 2010 nyarán várható: ekkor szeretnénk a nemzeti verstani bibliográfiákat egységesítve integrálni a honlap tartalmába.

4. Célok

A repertóriumépítő együttműködés célja természetesen nem csupán az egymással versengő vagy egymást ignoráló latinista, romanista és germanista szaktekintélyek egy asztalhoz ültetése. A kutató saját elszigeteltségét is szeretné oldani, és beleszólni a romanisztika, egy olyan tudományág kurrens tudományos dialógusába, amelynek kevés hazai iskolája működik, s ezek eredményei, lehetőségei nemzetközi összehasonlításban szerények. Az együttműködés minimális eredménye legalábbis az, hogy tágabb kontextusba helyezte a régi magyar költészet eklektikus anyagát és a középkori francia versek egy elhanyagolt csoportját egyaránt, és az összehasonlítás révén új, izgalmas kérdéseket tett fel az egyes nemzeti irodalmakkal foglalkozó irodalomtörténészeknek.

Nagyon remélem, hogy módomban lesz az elkezdett kutatómunkát folytatni, lehetőleg Magyarországon. Az elmúlt évek során általam kialakított nemzetközi tudományos kutatói hálózat erre esélyt teremtett. Az OTKA pályázat lezárultával egy európai uniós pályázat segítségével igyekszem a folytatás feltételeit megteremteni.